

POST-APOKALİPTİK YAPIMLARA OLAN TALEP ARTIŞINDA PANDEMİ SÜRECİNİN ETKİSİ

Yazar Melike Zeynep Korkmaz

Gönderim Tarihi: 28-Şub-2022 03:34PM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 1772877253

Dosya adı: Melike_Korkmaz_K_It_rel__al__Doktora.docx (60.49K)

Kelime sayısı: 4588

Karakter sayısı: 31937

**POST-APOKALİPTİK YAPIMLARA OLAN TALEP ARTIŞINDA PANDEMİ
SÜRECİNİN ETKİSİ**

Arş. Gör. Melike Zeynep Korkmaz

İstanbul Medipol Üniversitesi

28 Şubat 2022

melike.korkmaz@medipol.edu.tr

05332952667

Öz

2019 yılında ortaya çıkan ve 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına Covid-19 salgını, eğlence, iletişim, çalışma şekli gibi hayatın birçok alanında olduğu kadar bireylerin seyir alışkanlıklarında da değişiklikler yaratmıştır. Bu çalışmada “post-apokaliptik tür” olarak adlandırılan kıyamet sonrası anlatılara olan talebin, Covid-19 salgını ile artıp artmadığı araştırılmış, arttı ise ardındaki sebepler incelenmiştir. Çalışma, bilgi çağıının yeni gelenekseli olarak tanımlanabilecek dijital platformlar arasından *Netflix Türkiye* üzerinden yürütülmüştür. Öncelikle *Netflix*’in algoritmik sisteminin nasıl çalıştığı anlaşılmış, bir talep artışı olup olmadığına arz artışından yola çıkılarak karar verilmiştir. Makine öğrenimi ve veri madenciliği özellikleri bulunan Cinematch adlı sistem, hangi içeriklerin izleyiciye servis edileceğini kullanıcı geri bildirimi, popülerlik, çeşitlilik, içerik meta verileri ile kişiselleştirme arasındaki en efektif noktada belirlemektedir. Bu nedenle belirli bir içerik türünün Netflix’te hangi yoğunlukta yer aldığı bize hangi talebin karşılandığına dair somut fikirler vermektedir. Buradan yola çıkılarak özellikle felaket ve kriz dönemlerinde post-apokaliptik kurguya olan ilginin muazzam artışı incelenmiş, tarihteki örnekleri irdelenmiştir.

Anahtar kelimeler: post-apokaliptik, Netflix, Covid-19, izleyici algoritması, dijital platformlar

THE EFFECT OF PANDEMIC PERIOD ON INCREASED DEMAND FOR POST-APOCALYPTIC GENRE

ABSTRACT

The Covid-19 epidemic, which emerged in 2019 and affected the whole world in 2020, has created changes in the viewing habits of individuals as well as in many areas of daily life such as entertainment, communication and work models. In this study, it's investigated whether the demand for post-apocalyptic narratives increased with the Covid-19 epidemic, and if it did, the reasons behind it is examined. The study was carried out among the digital platforms that can be defined as the new traditional of the information age, through *Netflix Turkey*. First of all, it is understood how *Netflix's* algorithmic system works, then it is decided whether there was an increase in demand, based on the increase in supply. The system called Cinematch which has machine learning and data mining features, determines which content will be served to the audience based on user feedback, popularity, diversity, content metadata and personalization. Therefore, the frequency of a genre appears on *Netflix* hazards an opinion about which demand is supplied. From this point of view, the enormous increase in interest in post-apocalyptic fiction especially in periods of disasters and crisis was examined and its examples in history were intellectualized.

Keywords: post-apocalyptic, Netflix, Covid-19, audience algorithm, digital platforms

1. GİRİŞ

Sanayi Devrimi ile başlayan geleneksel endüstriden bilgi teknolojilerine dayalı bir endüstri modeline hızla geçiş yaptığımız Bilgi Çağı'nda, toplumsal ve kültürel modeller ile iletişim modelleri de dönüşüm sürecine girmiştir. Dijital Çağ olarak da adlandırılan bu dönemde teknolojilerin günlük hayatın her aşamasını sarmasıyla birlikte toplumsal yapılar ağlar tarafından kuşatılmış ve bunun bir sonucu olarak zaman ve mekân sınırı ortadan kalkmıştır (Yurdakul, 2019).

¹ Geleneksel iletişim araçlarının karşısında teknolojinin aktif bir şekilde kullanıldığı yeni iletişim araçları ortaya çıkmış, bu sayede toplumsal alanda zamansızlık ve mekânsızlık kavramları hayatımıza girmiş, dünya bilgi iletişim teknolojileri ile birtakım ağlar çerçevesinde yeniden oluşmuştur. Ancak yeni medya araçları gelenekselin yerini almamış, aksine geleneksel ile yeni medya araçları ve mecraları birbirine yakınsamaya başlamıştır. Televizyon yayınları, radyo programları ve sinemanın yanı sıra çeşitli dijital medya platformları oluşmuş, bu alanlar da birer endüstri formuna dönüşerek hem içerikleri hem de onları taşıyan mecraları birbirine yakınlaşmıştır. Bilgi çağında sinema ve televizyon artık dijitale taşınmış ve yeni medyanın doğasındaki çift yönlü etkileşim burada da işlemeye başlamıştır (Geray, 2003). Seyirci, yayınlanan içerikler için yayıncı olan dijital platforma geri bildirimde bulunabilmekte, platformlar da seyircinin talep ettiği içerik türlerini devamlı olarak tedarik etmektedirler. IPTV, Web TV ve OTT gibi çeşitli internet tabanlı yayın servisleri gelişmiş, her bir mecra farklı bir gelir modeli ve farklı pazarlama stratejileri geliştirmiştir. Özellikle OTT (over the top) sektöründe lider olan Netflix'in algoritmasının hangi parametrelere dayandığını anlamak, platformun üyelerine sunduğu yapımların rastgele olmadığının bilincinde olarak ardındaki toplumsal sebepleri araştırmak önemlidir.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışmada pandemi sürecinin post-apokaliptik yapılara olan talebi tetikleyip tetiklemediği incelenmiş ve Netflix Türkiye üzerinden yorumlanmıştır. Araştırmada nitel bir metodolojik yaklaşımla doküman analizi yapılmış ve alanında uzman kişilerin röportajları ile desteklenmiştir. ⁴ Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). ¹ Doküman analizi tek başına kullanılabildiği gibi; gözlem ve görüşme gibi diğer nitel araştırma yöntemleri ile de kullanılabilir (Yin, 1994).

¹ Nitel araştırmalar, insan tutum ve davranışlarını, deneyimlerini ve bunlarla ilgili görüşlerini detaycı bir yaklaşımla anlamayı, yorumlamayı ve tanımlamayı hedefleyen, derinlemesine incelemeye imkân sunan bir araştırma türüdür. Nitel araştırmalarda araştırılan olay, kişi veya olguların miktarı,

ortalaması, sayısı gibi ölçülebilen özellikleri yerine, daha çok detaylı olarak ve anlamaya dönük olarak yapılan, “nasıl, niçin” gibi sorularla ortaya çıkarılmaya çalışılan araştırmalardır (Denzin & Lincoln, 1998). Nitel araştırmada veriler gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla toplanır (Berg & Lune, 2015; Merriam, 2009). Doküman analizi ise, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Doküman analizinin her ne kadar güçlü yönleri olsa da, bir takım sınırlılıkları ve zorlukları da mevcuttur. Merriam’a göre (2009) araştırmacı, araştırmasını yaparken bilimsel kanıtlara dayalı, araştırma problemine ve araştırmaya daha uygun olabilecek diğer kanıtlar ve kavramsal çerçeveyi dikkate alarak araştırmasını yürütmeli ve tamamlamalıdır. Bu sebeple bu çalışmada doküman analizinin yanı sıra alanında uzman kişilerin görüşlerine başvurulmuş, röportajlarla desteklenmiştir.

Röportaj esnasında ise öncelikle ses kayıt cihazı ile kayda alınmış daha sonra söyleşilerin çözümlemesi yapılarak yazılı metinlere dönüştürülmüştür. Post-apokaliptik senaryoların *Netflix* platformundaki artışın pandemi temelli olup olmadığını yorumlamak üzere Senarist / Yönetmen ve Dr. Öğretim Üyesi Aybars Bora Kahyaoğlu ve Psikiyatrist Uzm. Dr. Sevda Uyar Baysal ile yüz yüze görüşülmüş, daha önce hazırlanmış sorulara bağlı kalınarak röportajlar gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra *Netflix* CEO’su Reed Hastings’in ve sektörden belirli yazarların konferans konuşmaları ve gazete röportajlarından alıntılar yapılmıştır. Böylelikle alanında uzman kişilere referans verilebilmiştir.

Örneklem olarak *Netflix Türkiye* tercih edilmiştir. Bunun üç sebebi mevcuttur. İlki, dijital çağda televizyon izleme alışkanlıkları yeni medyaya kaymıştır. Teknolojik gelişmeler sayesinde geleneksel medyada sınırlar dijital yayıncılığa doğru yeniden çizilmiştir. Teknolojideki bu gelişme “yöndeşme” kavramı ile açıklanmaktadır (Küçük, 2015). İkinci sebep ise *Netflix*’in dünyanın en büyük, en çok abonesi ve en çok gelir sağlayan dijital içerik sağlayıcısı olması (Neumann, 2019) ve 190 ülkede yayınlanarak diğer uluslararası rakiplerine (*Amazon Prime*, *Hulu*, *HBO* vb.) arasından liderliğini korumasıdır. Üçüncü ve son sebep de; Ocak 2020’den itibaren dünyaya yayılmaya başlayan Covid-19 salgını olarak belirtilebilir. Pandemi sonrası alınan önlemler kapsamında tüm dünyada kısıtlama ve karantina uygulamalarına gidilmiş, sinema salonları kapatılmıştır. Dolayısıyla sinema sektörü durmuş, stüdyolar beyaz perde için yeni prodüksiyonlara başlamamıştır. Bu noktada dijital video platformları yeni prodüksiyonların yayınlandığı tek mecra olmaktadır. Ayrıca *Netflix*’in kendisi de bir stüdyo gibi hareket etmekte ve kendi iç yapımlarını üretmektedir (Hastings, 2020). Bunun dışında, karantina sonucu insanların ev içi aktivite arayışına girmesi, ekran başında bulunma sürelerinin uzaması SVoD denilen ‘talebe bağlı video servisleri’ne yönelmelerine sebep olmuştur. Bu talep, bu platformların çeşitlenmesine, yaygınlaşmasına ve talep edilirliliğinin artmasına yol açmıştır (Uluçay & Zararsız &

Aytekin, 2021). *Netflix*'in abone sayısı 2021'in 3. çeyreğinde 4,4 milyon artmışken 4. çeyreğinde 8,3 milyon artmıştır ve dünya genelindeki üye sayısı 222 milyona ulaşmıştır (Gadgets 360, 2022).

3. BULGULAR

3.1 *Netflix* Algoritması

Bilgi teknolojilerinin televizyon yayıncılığında kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, yayınlar da değişim süreci içine girmiştir. Bu değişim, televizyon yayınları ve televizyon izleme alışkanlıkları üzerinde dönüşümlerin yaşanmasına neden olmuştur (Küçük, 2015). İnternetin televizyon yayıncılığında etkin rol oynaması üzerine öncelikle televizyon içerikleri zaman ve mekândan bağımsız olarak internet üzerinden tablet veya bilgisayar aracılığıyla izlenmeye başlanmış, daha sonra internete özgü içerikler oluşturulmuş (*Youtube* örneği), en nihayetinde dijital yayıncılık sistemlerinin gelişmesiyle birlikte ise internet televizyonları günlük yaşamımızın bir parçası haline gelmiştir. Geleneksel televizyonun sanal modelinden ortaya çıkan yeni nesil yayıncılık günümüzde 3 farklı sistem üzerinden yapılmaktadır: *Web TV*, *IPTV* (*internet protocol television*) ve *OTT* (*over the top*) olarak sınıflandırılan sistemler talebe bağlı kültürün gelişmesini sağlamıştır. *IPTV*, televizyon kanallarının depolanan içeriklerinin özel atanmış geniş bant tabanlı bir ağ aracılığıyla iletilmesidir. *Tivibu*, *Vodafone TV*, *Turkcell TV+* Türkiye'deki *IPTV* örnekleridir. *Web TV*, açık internet ara yüzü kullanılarak video içeriklerinin doğrudan kullanıcının cihazına gönderilmesi yoluyla yayın yapmaktadır (Rekabet Kurulu, 2017). İsteyen her birey kendi *Web* televizyonunu kurabilmektedir, yüksek maliyetli bir altyapıya ihtiyaç yoktur. Açılımı "kablo kutusunun en üstünde" anlamına gelen *OTT* ise video içeriğinin uydu ve kablo erişimi gerektirmeden direkt çevrimiçi olarak yayınlandığı sistemlerdir. "Talebe bağlı video servisleri" olarak da tanımlayabileceğimiz *OTT* sistemlere genel bir örnek olarak *Apple TV*, *Netflix*, *Youtube*, *Playstore* verilebilir. 3 farklı gelir modeli ile çalışan bu *OTT*'lerin bir kısmı "üyelik tabanlı gelir modeli" geliştirmiştir; *Netflix*, *HBO*, *Amazon Prime* gibi platformlar için kullanıcılar oldukları süreç boyunca aylık belirli bir mebla ödemektedir. Öte yandan reklama dayalı gelir modeli geliştiren *OTT*'ler, kullanıcılarından üyelik için bir ücret istemezken yayınları arasında atlama seçeneği bulunmayan reklamlar yerleştirmiştir. *Hulu*, *Youtube*, *Spotify* (*ücretsiz versiyonu*) bu modele örnektir. Üçüncü bir *OTT* modeli ise gösterilen/ indirilen içerik başına gelir elde eden modeldir; *iTunes* ve *Google Play* bu örneklerdendir.

Geleneksel televizyon yok olup internet yayıncılığına dönüşmemiştir ancak internet ve televizyon birbirine yakınsayarak internet tabanlı video platformlarını ortaya çıkarmıştır. Bu dijital çağın yeni medyası, post-modern bir tüketim aracı olarak talep edilen içerik türünü tespit etme ve fazlasını

retme kabiliyetine sahiptir. Bu türün ilk rneği; 1997 yılında ABD, Kaliforniya’da Reed Hastings ve Marc Randolph tarafından bir DVD kiralama şirketi olarak kurulan *Netflix*’tir (Netflix, 2022). şirket, DVD kiralama şirketi olarak çalışırken müşterilerine beğendikleri yapımların benzerini nerebilecekleri kategorilenmiş bir arşiv sunmaktaydı. 2007 yılında iç modelini tamamen değiştiren *Netflix*, internet üzerinden film yayınları yapmaya başlamış ve 2010 itibari ile Kanada ve Latin Amerika’ya açılmıştır. Günümüzde 190 ülkede yayın yapan *Netflix*, dünya çapındaki en yaygın kullanılan OTT olarak tanımlanmaktadır (Gadget 360, 2022). *Netflix*’e ilk abone olunduğunda en az üç içeriği beğenme zorunluluğu vardır ki burada *Netflix*’in algoritması devreye girerek seçilen içeriklere göre beğenileceği düşünülen yapımlar kullanıcıya sunulmaktadır (Can& Tanyeri, 2021). Bu algoritmanın arka planında, 1988 yılında yapay zekâ alanında *Stanford niversitesi*’nden MSCS diploması alan *Netflix* CEO’su ve kurucularından Hastings vardır. Reed Hastings (2018), platformu ilk kurduğunda bu algoritmayı uygulayarak seyircinin platformdaki devamlılığını sağlamayı başardığını dile getirmiştir. yelerine sunduğu nerileri iyileştirmenin yeni yollarını arayan *Netflix*, 2006 yılında film derecelendirme tahminini geliştirmek adına bir yarışma düzenlemiştir. Makine ğrenimi ve veri madenciliği ile mevcutta var olan Cinematch adlı sistemlerinin doğruluğunu en az %10 arttıran ekibe 1 milyon USD dl vereceğini açıklamıştır. 2 yıl sonra dl kazanan ekip nihai çözümün birçok bağımsız modelin bir araya getirilmesiyle elde etti. Burada toplulukların izleme alışkanlıklarını kullanarak reyting tahmini yapma, *Netflix*’in kişiselleştirilmesinin iyileştirilmesi ve tüketimi optimize eden bir sıralama işlemi harmanlanmıştır (Amatryan, 2013). Tüketimi optimize eden bir sıralama işlemi için en temel öğe poplerliktir, çünkü bir üyenin diğerlerinin izlediği içeriklere yönelmesi daha muhtemeldir. Ancak popülerlik kişiselleştirmenin tam tersidir; her popüler yapımları sıralamak her ye için aynı öneri listesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla *Netflix*, geliştirdiği algoritmada öneri sıralamasını popülarite ve kişiselleştirme arasındaki en optimize noktada yapmaktadır. Ayrıca bağlam, popülerlik, ilgi, kanıt, yenilik, çeşitlilik veya tazelik gibi faktörleri de hesaba katmaktadır. *Netflix*’in kullanıcıya öneride bulunmak istediği tüm farklı bağlamları desteklemek, bir dizi algoritma ve farklı türde veriler gerektirir. Daha fazla ve çeşitli veri kaynağına sahip olmak kullanıcı deneyimi ile ilgili yeni araştırma başlıklarını ortaya çıkarmaktadır.

¹ Bireysel kullancıların beğenilerine uygun bir şekilde benzer nitelikte birçok içeriğin sunulması *Netflix*’in oyalayıcı ve dikkat dağıtıcı bir platform olduğunu göstermektedir (Aydın, 2019). Platformun neri sistemleri, bir üyenin bir öğeyi seçme ve hizmete geri dönmek için bundan yeterince keyif alma olasılığını optimize etmektedir, bu yüzden kullanıcı derecelendirmeleri ve etkileşimlerinden içerik meta verilerine kadar mevcut tüm verileri kullanmaktadır. İzleyici yeni içerikler tkettike ve beğendike, platform bu talebe uygun benzer içerikleri i yapım olarak üretmeyi veya benzer dış yapımları bünyesine katmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşımdan yola çıkarak, dünya genelinde 222 milyon abonesi

ile talebe bağı video servisleri arasından 1. olan *Netflix*'te son zamanlarda çok fazla post-apokaliptik türünde yapımın yer aldığı gözlemlenmiştir. Algoritmasının hesapladığı toplulukların izleme alışkanlıkları ve aldığı kişiselleştirilmiş geri bildirimler ile bu yapım türünden bu kadar çok örneğin *Netflix*'te tesadüfen yer almayacağı varsayılmaktadır. Bu çalışmada pandemi sürecinin post-apokaliptik kurgulara olan talepte etkisinin olup olmadığı *Netflix Türkiye* örneği üzerinden araştırılmıştır.

3.2 Post-Apokaliptik Akım

Netflix'in algoritması göz önüne alındığında hangi içerik türlerinin giderek arttığı bize hangi talebin karşılandığına dair net bir fikir vermektedir. 2019 Aralık'ta ortaya çıkan ve 2020'de tüm dünyaya yayılan Covid-19 salgını sürecinde seyirci post-apokaliptik türdeki eserlere, film ve dizilere yönelmiştir. *Washington Post*'tan Travis Andrews'ın haberine göre (2020) Coronavirüs salgını Ocak ayında yayılmaya başladıktan sonra Steven Soderbergh'in 2011 yapımı *Salgın* filmi *iTunes*'da en çok kiralanan 10 film arasına girmiştir. Bunun yanı sıra AIDS salgını temalı, 1995 yapımı *Outbreak* filmi Mart 2020'de *Netflix*'te en çok izlenenlerde 9. Sıraya yükselmiştir (Atasoy, 2020). Araştırmamızın konusunu desteklemek için 01.01.2022'den itibaren 45 gün boyunca *Netflix Türkiye*'nin her hafta yayınladığı Top 10 listesi incelenmiş, mutlaka bir post-apokaliptik yapımın bu listede yer aldığı farkedilmiştir. (*All of Us Are Dead*, *Mother/Android*). Bulaşıcı hastalık ve kıyamet sonrası temalı yapımların arkasına rüzgârı alan *Netflix*, üst üste benzer içerikli yapımları üretmeye ya da satın almaya başlamıştır. 2022 Şubat ayı itibarıyla sadece *Netflix Türkiye*'de tam olarak 51 adet post-apokaliptik yapım yer almaktadır.

Tablo 1. Şubat 2022'de *Netflix Türkiye*'de Yer Alan Post-Apokaliptik Yapımlar

1. %3	19. Elysium Yeni Cennet	35. Salvation
2. 12 Maymun	20. Gerçeğe Çağrı	36. Sessiz Bir Yer
3. Aç Gözlüler	21. Hak Edenler	37. Silence
4. Alive	22. How It Ends	38. Snow Piercer
5. All Of Us Are Dead	23. I am Mother	39. Sound & Fury
6. Aşk ve Canavarlar	24. Into The Night	40. Terminatör Kurtuluş
7. Awake	25. La Valla	41. The Midnight sky
8. Ben Efsaneyim	26. Mad Max Fury Road	42. The Rain
9. Bird Box	27. Matrix	43. The Silence
10. Black Summer	28. Mother /Android	44. To The Lake
11. Blame!	29. Oats Studios	45. Tribes of Europa
12. Cargo	30. Ölüler Ordusu	46. Tükeniş
13. Cloverfield Paradoksu	31. Ölüm Günü Kan Bağı	47. Walking Dead
14. Daybreak	32. Ölümcül Deney (film serisi)	48. Yarının Sınırında
15. Destination IO	33. Resident Evil: Biohazard (dizi)	49. Z Nation
16. Dünya Üzerinde Son Çocuklar	34. Resident Evil: Vendetta (animasyon serisi)	50. Zamana Karşı
17. Dünyalar Savaşı		51. Zombieland
18. Dünya Savaşı Z		

*Yapım isimleri *Netflix Türkiye*'nin yayınladığı hali ile verilmiştir, çeviri yapılmamıştır.

**Devam filmleri olan seriler tek film başlığı altında gösterilmiştir.

Tablo 1’de dizi ve filmlerin yapım yılı dikkate alınmamıştır çünkü *Netflix*, eski yapımları da talebe bağlı olarak bünyesine ekleyerek yeniden vitrine koymuştur. Kahyaoğlu’na göre bir filmin izlenme macerası şu şekildedir: Film üretilir, sinemada gösterime girer, daha sonra dijital platformlarda gösterime girer, en son geleneksel televizyonlarda gösterime girer. Böylelikle o film izlenme macerasını tamamlar. Bir film, 2 sene içinde 100 milyon kişi tarafından izlendikten sonra tekrar gündeme gelene kadar çok fazla yeni izleyiciye ulaşamaz. Ancak bazı olaylar bazı filmleri yeniden gündeme getirerek yeniden izleme maceralarının içine sokar (Aybars Bora Kahyaoğlu, kişisel görüşme, 02.02.2022). *Netflix Türkiye*’de, zombi salgını temalı 2013 yapımı *Dünya Savaşı Z* filminin Şubat 2022’de tekrar Top 10 listesine girmesi Kahyaoğlu’nun bu yaklaşımını kanıtlar niteliktedir.

Bir filmi bir türe göre sınıflandırmak görüldüğü kadar kolay değildir. Çoğu film, çeşitli türden öğeler içerecek ve bu nedenle net sınıflandırmayı sorunlu hale getirecektir (Pantzalis, 2001). Warshow (1971), filmleri türlere ayırmanın bir yolu olarak daha çok film endüstrisinin üretim süreci ve organizasyon yapısına ve izleyici beklentilerine odaklanır. Tablo 1’i oluştururken de *Netflix Türkiye* üzerinden tür araması yapılmış, *post-apokaliptik* ve *distopik* tür başlıkları altındaki filmler Curtis’in (2010) kıyamet-sonrası tanımına uygun olarak tespit edilmiştir. Curtis’e göre *post-apokaliptik kurgu*, *dünya üzerinde kurulu olan yaşamın büyük ölçüde sonu geldiğinde insanların yeni bir başlangıcı nasıl oluşturacağını ele almaktadır*. Tablo 1. için başlıklar altında sınıflanmış filmleri filtrelerken Warshow’un yaptığı üzere izleyicinin post-apokaliptik türden ne beklediğine odaklanarak konsept dışı kalmış yapımlar elenmiştir.

² Bilimkurgunun alt türü olarak post-apokaliptik terimine ilk referans *The Magazine of Fantasy and Science Fiction* dergisinin 1970’teki sayısında yapılmıştır (Harris, 2016, s. 30). Post-apokaliptik ² kurguda, kıyamet gerçekleşmekte olan bir süreç olmaktan ziyade tarihsel olarak gerçekleşmiştir ve sağ çıkan bir grup insanın hayatta kalma dinamikleri işlenmektedir. Batı edebiyatındaki ilk kıyamet sonrası kurgu Mary Shelley’nin 1826’da yayınladığı *The Last Man* adlı kitabı olarak varsayılmaktadır. İlk Amerikan post-apokaliptik filmler 1933’te çekilen *Deluge* (Tufan) ve *It’s great To Be Alive* (Hayatta Kalmak Harika) isimli yapımlardır. Bu ilk denemelerden sonra birinci post-apokaliptik dalga, II. Dünya Savaşı’ndan sonra 1950’lerde ortaya çıkmıştır. *Five* (1951) ve *The Flesh and The Devil* (1959) gibi kıyamet sonrası filmler, “nükleer savaş sonrası yok olan dünyadan hayatta kalma” teması üzerine kurgulanmıştır. İkinci post-apokaliptik kurgu dalgası ise 2000’lerde, çeşitli çevresel, siyasi, biyogenetik ve ekonomik olayların sonucu olarak ortaya çıkmıştır: Yapay zeka teknolojisinin ucuzlaması, 11 Eylül saldırıları ve ardından gelen savaşlar; AIDS, SARS ve H1N1 gibi ölümcül virüsler; iklim değişikliği sonucu oluşan doğal afetler ve tüm bunların ardından gelen ekonomik krizler (Al-Aghberi, 2021). *Matrix Serisi* (1999), *Resident Evil* (2002), *28 Days Later* (2002), *Dünyalar Savaşı* (2005), *Children of Men* (2006), *The Road* (2009) ve gibi anlatılar sırasıyla yapay zeka istilası, virüs salgını, uzaylı istilası, kısırlık ve kuraklık

temalarını işlemiştir. Bu durumda Moon’a göre (2014), kıyamet sonrası anlatılar hayali bir felaket olayını gerçekliğe yansıtarak içinde bulunulan çağın sorunlarının yeniden sorgulanabileceği kavramsal bir araç olarak işlev görmektedir.

Üçüncü post-apokaliptik kurgu dalgasının ise 2020’li yıllar olduğu iddia edilebilir. 2019 yılı sonunda başlayan Covid-19 virüsü salgınıyla birlikte kitleler tekrardan içinde bulundukları felaketi tanımlayacak ve öngörecektir anlatılara yönelmişlerdir. Kahyaoğlu’na göre; *senaryo dediğimiz şey aslında öngörüdür bulunmaktır. Tıpkı bilimsel modellemelere olduğu gibi sinemada da öngörü kullanılmaktadır. Fizikte “Bir insan ışık hızına ulaşırsa ne olur” sorusuna yapılan modellemeler de aslında senaryodur. Her türlü senaryo insanın iç dünyasına ve toplum içindeki yaşantısına dair öngörü yapabilmek, yaşadığımız şeyi anlamlandırabilmektir. 2019 sonunda birdenbire hiç hesapta olmayan bir salgın olduğunda insanlar ilk adımda bunu, “nereden geldi, nasıl oldu” diye anlamlandırmaya çalıştı. İkinci adımları ise öngörüdür bulunmak oldu. “Nasıl hayatta kalacağız, bu felaket ne kadar sürecek, aynı durumdaki karakterler hayatta kalmak için ne yapmış?” Bu iki duygu temel olarak bu filmlerin izlenme oranını arttırdı. Çünkü filmler bize koltukta otururken risk almadan katarsis yaşama imkanı sunmaktadır* (Aybars Bora Kahyaoğlu, kişisel görüşme, 02.02.2022).

Kıyamet sonrası hikayeler, organize medeniyetin yeniden inşasına veya yok edilmesiyle uğraşmaya odaklanırken, distopik anlatılar, genellikle yüksek düzeyde yapılandırılmış ama sorunlu devam eden toplumlarla ilgilenir (Eaton 2010). George Orwell’in 1984 kurgusu ya da Antony Burgess’in *Otomatik Portakal* romanı kontrol hükümetleri tarafından yönetilen distopik bir geleceği anlatırlar. Öte yandan post-apokaliptik hikaye denince akla gelen McCarthy’in Pulitzer ödüllü romanı *Yol*’da veya Jose Saramago’nun *Körlük* adlı eserinde birleşik bir toplum ya da bir hükümet yoktur, salgın /kıtlık sonrası kaos vardır. Bu noktada Combs (1993) post-apokaliptik ve distopik kurgu arasındaki farkın kontrol veya kaos temalarında yattığını söyler. Yine de her iki türün iç içe geçtiği yapımlar mevcuttur.

Post-apokaliptik türe ait yapımları büyük bir felaketten doğan geleceğin toplumunu gösteren bilim kurgu olarak tanımlamaktayız (Pantzalis, 2001). Öncelikle salgın, uzaylı istilası, kuraklık gibi bir felaket bildiğimiz toplumları kökten yok eder ve onu sistematik bir kaosa dönüştürür. Bu eserlerde hayatta kalan grubu ya da toplumu yöneten erk farklı biçimlerle mevcut tehlike ile savaşırken ayrıca birbirleri ile güvenlik, yiyecek veya barınak için mücadeleye girerler. Birçok anlatıda bu yönetimler düzeni sağlamak adına totaliter, hukuksuz ve adaletsiz olarak işlemektedir, gözetim toplumları oluşmaktadır. “Türler arası yapımlar” ise bu noktada yaratılmaktadır. Kıyamet sonrası kaostaki toplumu disipline sokmak isterken yapım türü post-apokaliptikten distopiğe kaymaktadır. 2013 yapımı *Snowpiercer* filmi post-apokaliptik ve distopik türlerinin iç içe geçtiği yapımlara bir örnek olarak gösterilebilir. Küresel ısınma sonucu dünyanın 2. buzul çağına girmesi neticesinde donmamak için

durmadan hareket eden bir trende geçen hikaye, vagonlar arası sınıfsal farklılıkları ve totaliter yönetimi anlatmaktadır.

Kıyamet sonrası anlatılar, modern dünyadan kaçışı ve hayatta kalma fantezisini sağlayan bir ortamdır. Bu senaryoların altında yatan duygunun, büyük bir felaketin akabinde hayatta kalma ve yenilenme olduğunu göstermektedir. Post-apokaliptik örgüde 3 bileşen tespit edilebilir: felaketin gerçekleşmesi, kaosta hayatta kalma ve yeniden inşa. Dolayısıyla post-apokaliptik senaryo sadece felaketin nihai olduğunu hatırlatmakla kalmaz, aynı zamanda şimdiki zamanın hayal kırıklıklarının silinmesine ve alternatif bir dünyanın ortaya çıkmasına izin verir. Bu noktada Lisboa (2011) “yeni bir başlangıç beklentisiyle güvertiyi temizlemek” için kıyamet senaryolarının hem korkuyla hem de ümitle izlendiğini belirtmektedir. Harris (2016) ise post-apokaliptik senaryoların “yıkım, yeniden inşa ve küllerinden doğma” geçişlerini temsil ettiğini ve bu temanın Amerikan ulusal kimliğinin bir parçası olduğunu iddia etmektedir. Nitekim, Amerika’ya ilk ulaşan beyaz kolonilerin ardından pek çok yerli, hem hastalıklar hem de katliamlar sebebiyle ölmüştür. Tüm bu yıkımların ardından bölgede ABD kurulmuştur (Boz & Takımcı, 2019). Amerikan sinemasındaki post-apokaliptik yapımların bir kısmında da ABD’nin kuruluşuna göndermeler yapılmış; *Yarıdan Sonra*, *Walking Dead* ve *Falling Skies* gibi yapımlarda “Biz de kurucu babalarımız gibi Amerika’yı yeniden inşa edeceğiz!” söylemlerine yer verilmiştir.

Bir sanat dalı olan sinemayı, bir bilim dalı olan psikoloji ile karşılaştırmak doğru gözükme de iki ayrı alan gibi görünmelerine rağmen birey davranışlarına odaklanma noktasında önemli bazı benzer özellikler gösterirler ve birbirlerinden beslenirler. Sinema, birey davranışlarını daha çok görselliğe dayalı sübjektif yöntemlerle anlatmaya çalışırken; psikoloji bunları bilimsel yöntemlerle açıklar (Gençöz, 2009). Pandemi sürecinin seyircide hangi içgüdüğü tetiklediği ve hangi duygu durumunun post-apokaliptik türündeki filmlere yönlendirdiği sorulduğunda Baysal, bu tür yapımların her dönem olduğunu ancak insanın felakete dair anksiyetesinin ve bununla ilgili oluşabilecek savunma mekanizmasının bu talebi tetikleyebileceğini belirtmektedir (Psikiyatrist Uzm. Dr. Seveda Uyar Baysal, kişisel görüşme, 05.02.2022). Bireylerin felaket dönemlerinde uyanışa geçen hayatta kalma içgüdüğü, aynı şekilde post-apokaliptik yapımları izlerken de uyanmaktadır. Bu uyanışı ekran başından, konfor alanından yaşamak istemesi, duygu durumunu felakete hazırlamak için olabilir. İkinci bir ihtimal ise “kıyametin ön gösterimini” izledikçe daha kötüsü de olabilirdi diye düşünerek rahatlama sağlamak istemesi şeklinde yorumlanabilir. Öyle ya da böyle, kriz dönemlerinden sonra kıyamet sonrası türlerine olan ilginin arttığı yadsınamaz bir gerçektir. *The Guardian* yazarı John Self’e göre (2020) koronavirüs salgını distopik bir romanda yaşıyormuşuz hissiyatı uyandırmaktadır. Okuyucuların salgın temalı anlatılara yönelmesi ve içinde bulunduğumuz yeni dünyayı anlamlandırmaya çalışması sürpriz değildir (aktaran: Atasoy, 2020).

Bir sonraki adımda, kıyamet-sonrası anlatılarda “doğaya dönüş” hissiyatının işlendiği görülmektedir. Anlatılarda, dijital çağın imkanlarından kopan insanoğlu hayatta kalmak için şehirlerden uzaklardaki sığınaklara yerleşmektedir. İnsanların kendi suyunu taşıdığı, kendi gıdasını yetiştirdiği kabile düzenine geri döndüğü senaryolar, büyük şehirdeki izleyicinin doğaya dönüş özlemini, ona katarsis yaşatarak gidermektedir. Martin’e göre (2019) yapımcılar, filmlerdeki anlatılar aracılığıyla izleyicinin rahatlamasına yardımcı olabilmektedir. Ancak post-apokaliptik yapımların, felaket dönemlerinde fazlasıyla talep görmesinin ardında izleyiciyi aslında travmatize edebileceği gerçeğini de göz ardı etmemek gerekir. Bu noktada Kahyaoğlu önemli olanın doz olduğunu belirtmektedir. Sinemanın gerçekte bir afyon etkisi yarattığını, dolayısıyla fazla dozun izleyiciyi travmatize edebilirken doğru dozun izleyiciye katarsis yaşatabileceğini ifade etmektedir (Aybars Bora Kahyaoğlu, kişisel görüşme, 02.02.2022).

4. SONUÇ

³ Post-apokaliptik kurgu, dünya üzerinde kurulu olan yaşamın büyük ölçüde sona geldiğinde insanların yeni bir başlangıcı nasıl oluşturacağını ele almaktadır (Boz & Takımcı, 2019). Bu türdeki anlatılar 1900’lerden itibaren hep var olmakla birlikte bilhassa kriz dönemlerinde sayılarının daha da fazla arttığı gözlemlenmiştir. Post-apokaliptik akımlar 3 ayrı döneme ayrılmış; ilk dalga II. Dünya Savaşı sonrası, ikinci dalga 2000’lerde, 11 Eylül saldırıları, AIDS, SARS ve H1N1 salgınları ve iklim krizleri sonucu, üçüncü dalga ise 2020’lerde, Covid-19 dönemi salgın sonucunda ortaya çıkmış olarak yorumlanmıştır. Witte’in belirttiği gibi (1941) bir dönemin anlatıları, muhakkak o dönemin sosyal, ekonomik ve siyasi olayları çerçevesinde şekillendirilir. 2022 yılı için bu anlatıları hem edebiyat hem de sinema olarak açabiliriz.

Özellikle son zamanlarda post-apokaliptik anlatılara olan ilginin hızla attığı gözlemlenmiştir ve bu duruma Covid-19 pandemisinin etkisi olup olmadığı *Netflix* örneği üzerinden araştırılmıştır. Örneklem olarak bilhassa *Netflix*’in seçilmesinin nedeni 2022 Şubat ayı itibarıyla globalde 222 milyon abonesi ile OTT piyasasında lider olmasıdır. Araştırmamanın yapıldığı tarihte, *Netflix Türkiye*’de 51 adet post-apokaliptik yapım olduğu ortaya çıkmıştır. Covid-19 pandemisi başladığından beri *Netflix*’in yayınladığı Top 10 listeleri incelenmiş, her listede muhakkak bir ya da birkaç post-apokaliptik yapımın yer aldığı gözlemlenmiştir. Bilhassa 1995 yapımı *Outbreak* ve 2013 yapımı *Dünya Savaşı Z* gibi yeniden gösterime sokulan yapımların *Netflix*’te en popüler listesine girmesi göze çarpan bir talep olduğuna işaret etmektedir.

Bu noktada *Netflix* algoritmalarının hangi içeriklerin servis edileceğini; üyelerinin hangi türleri beğeneceğini düşündüğüne ve çoğunluğun talep ettiği özelliklere göre belirlediğinin altını çizmek

gerekmektedir. *Netflix*'in algoritması, kişiselleştirme ve tüketim optimizasyonu arasındaki en efektif seviyede bir sıralama işlemi yapmaktadır. Popülerlik, ilgi, yenilik, çeşitlilik, kullanıcı derecelendirmeleri ve etkileşimleri, içerik meta dataları dahil tüm veriler bu algoritmanın bir parçasıdır. Böylelikle kullanıcıya hızlı tüketilen ve doyumsuzluk hissi veren, “fast-foodvârî” (Can & Tanyeri, 2021) içerikler sunmaktadır. Dolayısıyla bir yapım türünün *Netflix*'te ne sıklıkta yer aldığı, hangi talebin karşılandığına dair bize somut bir fikir vermektedir. Platform, özellikle toplumun ihtiyacı olan duyguya uygun yapımları yayına koymaktadır. Bireylerin özellikle felaket dönemlerinde post-apokaliptik türe yönelmesinin ardındaki belirli psikolojik güdüler incelendiğinde; felakete hazırlık, daha kötüsü olmadığı için katarsis yaşama, doğaya dönüş özlemini giderme veya benzer durumdakilerin yol haritasını öğrenme gibi amaçlarla kıyamet sonrası anlatılara yöneldiği varsayılmaktadır.

Bu çalışmanın konu hakkındaki literatüre katkıda bulunduğu varsayılmış, daha ileriki benzer çalışmalar için disiplinlerarası bir yaklaşımla hangi izleyici kitlesinin hangi tür yapımları, hangi psikolojik veya sosyal sebeplerle talep ettiğinin araştırılması önerilmektedir.

REFERANSLAR

- Al-Aghberi, M. A. (2021). Pandemic Apocalypse In Between Dystopias: Observations from Post-Apocalyptic Novels. *Angles. New Perspectives on the Anglophone World*, (12).
- Amatriain, X. (2013). Big & personal: data and models behind netflix recommendations. international workshop on big data, streams and heterogeneous source Mining: Algorithms, systems, programming models and applications, (s. 1-6).
- Andrews, Travis M. (19.03.2020) "Sure, binge 'Contagion' and other pandemic movies right now. But their creators urge you to watch with caution." Washington Post.
- Atasoy, E. (2020). Spekülatif Kurguda Salgın Teması. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 60(2), 672-685.doi:<http://dx.doi.org/10.33171/dtcjournal.2020.60.2.9>.
- Aydın, Ş. O. (2019). Yeni İzleme Biçimleri Ve Netflix İçerikleri: Ritzer'in Mcdonaldlaşma Tezi Ekseninde Bir Değerlendirme. *Journal of International Social Research*, 12(63).
- Berg, B. L. & Lune, H. (2015). Sosyal bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. H. Aydın (Çev. Edt). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Bilgin, N. (2014). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Boz, M. & Takımcı, D. (2019). Amerikan Post-Apokaliptik Bilimkurgu Sinemasında Kıyamet İdeolojisi (1924-2000). *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (31), 377-403.
- Can, E. N. & Tanyeri Mazıcı, E. (2021). Postmodern Tüketim ve Dijital Ortama Yansımaları: Netflix Üzerine Bir Değerlendirme. *Selçuk İletişim*, 14(2), 832-858.
- Combs, J. (1993). 'Pox-Eclipse Now: The Dystopian Imagination in Contemporary Popular Movies'. C. Sharrett (ed), *Crisis cinema: the apocalyptic idea in postmodern narrative film* içinde (110-135 ss.). Washington, D.C.: Maiseonneuve Press.
- Delioitte. (2021). *Digital Media Trends. 15th Edition*.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (1998). The lanscape of qualitative research: Theories and issues. Thousand Oaks: Sage.
- Eaton, L. (2010). Post-apocalyptic Narratives. *Encyclopedia of Comic Books and Graphic Novels*, Volume 1 A-L.
- Gadgets 360, (2022, 21.01). *Netflix Adds 8.3 Million users Worldwide*. <https://gadgets.ndtv.com/entertainment/news/netflix-q4-2021-earnings-report-subscriber-growth-low-8-3-million-users-october-december-squid-game-ozark-2720942>

Gençöz, F. (2009). Sinema ve psikoloji. E-Sekans Dergisi, 1, 16-22.

Geray, H. (2003). İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim Düzeninde Yen Medya Politikaları. Ankara: Ütopya Yayınevi

Harris, E. A. (2016). *The Post-Apocalyptic Film Genre in American Culture: 1968–2013* (Doctoral dissertation, Department of History of Art and Film).

Hastings, R. (2018, 4). Netflix' Eğlence Sektörünü Nasıl değiştirdi, Ve Nereye Gidiyor? (C. Anderson, Röportaj Yapan) 27.01.2022 tarihinde

https://www.ted.com/talks/reed_hastings_how_netflix_changed_entertainment_and_where_it_s headed?language=tr adresinden alındı

Hastings, R. (2020, 9). Netflix'in Başarısının 3 Sırrı (C. Anderson, Röportaj Yapan) 27.01.2022 tarihinde https://www.ted.com/talks/reed_hastings_3_secrets_to_netflix_s_success adresinden alındı

KIRAL, B. (2020). NİTEL BİR VERİ ANALİZİ YÖNTEMİ OLARAK DOKÜMAN ANALİZİ. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (15), 170-189.

Küçük, B. (2015) *Televizyon İzleme Pratiklerindeki Dönüşüm: Türkiye'de IPTV ve Tivibu Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lisboa, Maria Manuel, *The End of the World: Apocalypse and Its Aftermath in Western Culture* (Cambridge: Open Book Publishers, 2011).

Martin, G. N. (2019). (Why) do you like scary movies? A review of the empirical research on psychological responses to horror films. *Frontiers in Psychology*, 10, 2298.

Merriam, S. B. (1988). *Case study research in education: A qualitative approach*. San Francisco: Jossey-Bass.

Moon, Hyong-jun. "The Post-Apocalyptic Turn: a Study of Contemporary Apocalyptic and Post-Apocalyptic Narrative." University of Wisconsin-Milwaukee. *Theses and Dissertations* 615, 2014. <https://dc.uwm.edu/etd/615>

Netflix. (2022, 11.02). Netflix Hakkında. 11.02.2022 tarihinde <https://about.netflix.com/tr> adresinden alındı

Pantzalis, J. (2001). The Semiotics of Consumption in Post-Apocalyptic Movies. *Asia Pacific Advances in Consumer Research Volume 4*,: 23-27.

Self, John. (2020, 19.04) Why people are returning to pandemic fiction to help process the Covid 19 crisis."

Wach, E. (2013). *Learning about qualitative document analysis*.

Warshow, R. (1971). *The Immediate Experience*. New York, Antheneum.

- Witte, William. (1941). The Sociological Approach To Literature. *The Modern Language Review* 36.1
- Yin, R. K. (1994). Case study research: Design and methods. Thousand Oaks: Sage
- Yurdakul, Ş. (2019). K lt r End strilerinin yaratılmasında Dijital Medyanın Rol . *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (14), 44-56.

POST-APOKALİPTİK YAPIMLARA OLAN TALEP ARTIŞINDA PANDEMİ SÜRECİNİN ETKİSİ

ORJİNALLİK RAPORU

%9

BENZERLİK ENDEKSİ

%9

İNTERNET KAYNAKLARI

%0

YAYINLAR

%1

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

dergipark.org.tr

İnternet Kaynağı

%5

2

paperity.org

İnternet Kaynağı

%2

3

dctfdergisi.ankara.edu.tr

İnternet Kaynağı

%1

4

[Submitted to Istanbul University](#)

Öğrenci Ödevi

%1

Alıntıları çıkart

Kapat

Eşleştirmeleri çıkar

< 40 words

Bibliyografyayı Çıkart

üzerinde